

STÖDCENTRUM – UNGA BROTTSOFFER OCH MEDLING

VERKSAMHETSRAPPORT

1. Inledning

Bakgrund

Sedan mitten av år 1980 har socialtjänsten i Stockholm stad haft socialsekreterare placerade hos ungdomsroteln vid City polismästardistrikt. Denna grupp har starkt bidragit till att tillsammans med polisen skapa en bättre helhetsbild av ungdomskriminaliteten i City samt att utveckla metoder att motverka den. Gruppen har aktivt medverkat i den allmänna debatten om ungdomskriminalitet och varit med om att starta olika projekt. Ett av dessa projekt är stödcentrum för unga brottsoffer som startades våren 1999 i samverkan med Ungdomsroteln.

De huvudsakliga arbetsuppgifterna är stödsamtal, praktisk hjälp, rådgivning, rättegångsstöd, föräldrastöd och medling. Stödcentrums målgrupp är huvudsakligen brottsutsatta ungdomar upp till 18 år. Även ungdomar som blivit vittnen till brott och föräldrar till unga brottsoffer tas emot. Stödcentrum erbjuder stödsamtal och bistår med praktisk hjälp vid kontakt med polis, åklagare och försäkringsbolag samt initierar kontakt med någon av projektets 25-30 stödpersoner (frivilliga juridikstudenter) som följer brottsoffret och hans eller hennes familj från polisanmälan fram till avslutad rättegång. Stödcentret har även en öppen telefonlinje dit brottsoffren och deras anhöriga kan vända sig till för råd, stöd och praktisk hjälp.

Syftet är hjälpa ungdomar som blivit utsatta för brott att hitta strategier för att mildra rädslan och minska hat- och hämndkänslor. Genom att de får möjlighet att berätta om brottet, sina känslor och reaktioner får de även bekräftat att det är normalt att reagera som de gör. Genom denna hjälp kan dessa ungdomar må bättre och återgå till ett fungerande vardagsliv och de långsiktiga negativa konsekvenserna i deras liv och beteende kan undvikas. Det saknas vetenskaplig forskning inom området, men det finns tecken som pekar på att ungdomar som blir utsatta för brott och upplever att de inte får hjälp från samhället själva riskerar att senare bli gärningsmän.

De negativa konsekvenserna av ett brott kan också minska genom att medling kommer till stånd mellan gärningsman och brottsoffer. Detta sker bland annat genom att gärningsmannen får ökade insikter om sitt handlande och om offrets situation och måste ta ett ansvar för dessa. För brottsoffret ger medling möjligheter att bearbeta händelsen, få upprättelse och återupprätta självkänslan för att själv kunna ta ett ansvar för sitt liv. Medling har också ett sekundärt brottsförebyggande syfte; få ungdomar att inse brottslighetens konsekvenser i sina liv och att hindra dem att begå återfall i kriminalitet. Medlingsverksamheten består av medlingsamordnare och (opartiska) medlare.

Verksamhetsidén med stödcentrum bygger på ett nära samarbete mellan polisen och socialtjänsten och är utformad så att polisen ställer lokaler till förfogande antingen vid

polismästardistriktets huvudstation eller på närpolisstationerna och socialtjänsten svarar för bemanningen och arbetsgivaransvaret. Kommunen svarar även för att installera datoruppkopplingar till stadens Intranät. Samlokaliseringen hos polisen är av stor vikt för verksamheten genom att den underlättar kontakterna mellan myndigheterna; ärenden kan förmedlas direkt från polisen till brottsofferstödet eller medlingsverksamheten.

Nuläge

Redan ett år efter att det första stödcentrat hade startats visade det sig att behovet var mycket större än vad man först hade uppskattat. Detta har lett till att verksamheten successivt har byggts ut i hela staden.

Stödcentrum City

Startade som ett samarbete mellan socialtjänstförvaltningen och Polismyndigheten i Stockholms län år 1999. Upptagningsområdet är City polismästardistrikt, vilket omfattar Katarina-Sofia, Kungsholmens, Maria-Gamla stans, Norrmalms och Östermalms stadsdelsförvaltningar. Nuvarande personalbemanning är två tillsvidareanställda brottsofferstödjare och en projektanställd medlingssamordnare. Båda verksamheterna är idag väletablerade och fungerar som en integrerad del av verksamheten vid Citypolisens ungdomsrotel som även har två socialsekreterare (från Ungdomsjouren, Maria ungdomsenhet) som arbetar med unga gärningsmän. Medlingssamordnaren har även uppdraget som en central samordnare för medlingen i hela staden.

Stödcentrum Västerort

Efter en hemställan till socialtjänstnämnden om utvecklingsmedel från Lokala brottsförebyggande rådet i Hässelby-Vällingby startades stödcentrum i Västerort i augusti 2003. Stödcentrum Västerort är lokaliserad hos närpolisen i Vällingby. Upptagningsområdet omfattar Bromma och Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltningar samt Bromma och Hässelby-Vällingby närpolisområden. Bemanningen är i dag två projektanställda brottsofferstödjare.

Stödcentrum Järva

År 2004 beslutade stadsdelsnämnderna i Kista, Rinkeby och Spånga-Tensta att öppna ett eget stödcentrum och ansökte om medel från socialtjänstnämnden för att komma igång. I mars 2005 startades Stödcentrum Järva vid polisstationen i Rinkeby. Upptagningsområdet omfattar Kista, Rinkeby och Spånga-Tensta stadsdelsförvaltningar samt Kista och Södra Järva närpolisområde. Verksamheten har idag två projektanställda brottsofferstödjare och är huvudsakligen lokaliserad till närpolisstationen i Rinkeby men två dagar i veckan är någon av personalen hos närpolisen i Kista, där det också har iordningställts en lokal för detta ändamål.

Stödcentrum Söderort

Ett stödcentrum öppnades år 2002 vid närpolisen i Skärholmen i samverkan mellan socialtjänstförvaltningen och Skärholmens närpolisområde med de tillhörande stadsdelsförvaltningarna i Hägersten, Liljeholmen och Skärholmen. Två år senare inlämnade stadsdelsförvaltningarna i Enskede-Årsta, Farsta, Skarpnäck, Vantör, Älvsjö och Katarina-Sofia (för stadsdelen Hammarby Sjöstad) in ansökan om att få ingå i ett utvidgat Stödcentrum Söderort. Ett samarbete initierades med Ungdomsgruppen i Västberga polishus, som är huvudstation för Söderorts polismästardistrikt, men Stödcentrum Söderort finns dessutom utlokaliserade på tre närpolisstationer med följande indelning:

- Stödcentrum Farsta. Öppnades i maj 2005. Omfattar Farsta och Vantörs stadsdelsförvaltningar samt Farsta närpolisområde.
- Stödcentrum Globen. Öppnades i augusti 2005. Omfattar Enskede-Årsta, Skarpnäcks och Älvsjö stadsdelsförvaltningar, Hammarby Sjöstad inom Katarina-Sofia stadsdelsförvaltning samt Globens närpolisområde. (Globens närpolisstation flyttade under hösten 2005 till huvudstationen i Västberga.)
- Stödcentrum Skärholmen. Öppnades i september 2002. Omfattar Hägerstens, Liljeholmens och Skärholmens stadsdelsförvaltningar samt Skärholmens närpolisområde. I dag har stödcentrum Söderort sammanlagt tre projektanställda brottsofferstödjare med placering i varsitt närpolisområde, men täcker också upp för varandra.

Polismästardistriktet och Stockholms stadsdelsområden har delvis olika geografisk omfattning. I City polismästardistrikt ingår förutom de fem innerstadsstadsdelarna även Lidingö. Västerorts polismästardistrikt omfattar förutom de fem stadsdelsområdena även Ekerö, Solna och Sundbyberg. Därför händer det ibland att personer utanför Stockholms stad också kommer i åtnjutande av brottsofferstödet och medlingen, som också statistiken nedan visar. I takt med att kranskommunerna bygger upp egna stödcentrum minskar dessa siffror.

Finansiering, m.m.

Samtliga dessa stödcentra bedrivs i dag i projektform. Preventionscentrum Stockholm – Precens har arbetsgivaransvaret förutom när det gäller Stödcentrum Järva där detta ansvar f.n. ligger hos Rinkeby stadsdelsförvaltning. Varje stödcentrum har en styrgrupp bestående av cheferna för respektive närpolisområde, IoF-chefer/motsvarande från stadsdelsförvaltningarna samt Precens enhetschef.

I dag kan socialtjänsten och polisen erbjuda stöd till alla unga brottsoffer i Stockholms stad och även medling. Verksamheterna har dock inte upprättat några ”vattentäta skott” emellan sig; utan i flera fall kan klienterna vara ungdomar som bor i området men det brott som de har blivit utsatta för har begåtts någon annanstans. Verksamheterna är finansierade t.o.m. utgången av år 2006. Knappt hälften av finansieringen kommer från vardera socialtjänstförvaltningen och Kompetensfonden och resten från stadsdelsförvaltningarna i Västerort och Järva.

Utöver själva arbetet med klienterna har samtliga stödcentra även ett stor mängd andra arbetsuppgifter; sprida erfarenheter och kunskaper kring arbetet med utsatta ungdomar och familjer i kris, informera i skolorna, ta emot studiebesök, ha samtal med gärningsmän inom ramen för socialtjänstens konsekvensprogram. En del klienter behöver också mycket mer hjälp än bara samtalen på stödcentrum, exempelvis att få kontakt med en psykolog vilket stödcentrum kan hjälpa till att ordna. Stödcentrum i city har genom polisen ordnat självskyddskurser för ett 40-tal av klienterna.

Med hänsyn till kommande lagändring när det gäller medling vid ungdomsbrott redovisas medlingsverksamheten mer ingående i ett separat tjänsteutlåtande till Socialtjänstnämndens aprilsammanträde 2006.

2. Årstatistik 2005 för stödcentrum för unga brottsoffer och medling

Antalet nybesök, könsfördelning

Utvecklingen av verksamheterna vid de olika stödcentra har skett i olika takt med olika startdatum varför siffrorna i besöksstatistiken inte är helt jämförbara med varandra. Även bemanningssituationen har varit ojämn mellan de olika stödcentra vilket kan ha påverkat hur många ungdomar som har tagits emot under året.

Siffrorna avser nybesök. De flesta av stödcentra hade utöver dessa kontakter även fortsatta besök av ungdomar som hade aktualiserats tidigare. Personalen på samtliga stödcentra uppskattar att varje aktualiserad ungdom i genomsnitt gör 5-6 besök under en tidsperiod av 3-6 månader. I flera fall kan dock kontakten bli mycket längre, upp till ett och ett halvt år, i vissa fall ännu längre.

Enligt besöksstatistiken utgör pojkar majoriteten av klienterna vid samtliga stödcentra utom i Västerort. Enligt personalen är en stor del av klienterna ungdomar med invandrarbakgrund; i Järva uppskattar stödcentrumpersonalen andelen vara cirka 90 procent, i Söderort cirka hälften, i City cirka 30 procent i och Västerort cirka 20 procent.

	Stödcentrum				
Nybesök	City	Västerort	Järva	Söderort	Samtliga
<i>Samtliga</i>	97	62	79	108	346
<i>Pojkar</i>	53 (55%)	26 (42%)	51 (65%)	67 (62%)	197 (57%)
<i>Flickor</i>	44 (45%)	36 (58%)	28 (35%)	41 (38%)	149 (43%)

Åldersfördelning

Den övervägande delen av nybesöken under år 2005 var ungdomar i åldern 14-18 år vilket gällde samtliga stödcentra. De största enskilda grupperna var ungdomar som var födda 1989 och 1990. En mindre del av klienterna var både något yngre och äldre, den yngsta besökaren var fem år. Lägsta medelåldern hade klienterna i Söderort.

	Stödcentrum				
	City	Västerort	Järva	Söderort	Samtliga
10 eller yngre	0	1	6	0	7
11-14	6	15	14	29	64
15-17	49	29	23	53	154
18 och äldre	40	15	36	24	115
Ålder okänd	2	2	0	2	6
Medelålder	17,5	17,3	17,4	15,7	16,8

Ungdomarnas hemort

Av de samtliga 346 nybesöken under året var 274 (79%) ungdomar hemmahörande i Stockholms stad; 65 ungdomar (19%) var hemmahörande i någon av kranskommunerna. För sju ungdomar (2%) var hemorten okänd. Hässelby-Vällingby var det stadsdelsområde som hade överlägst flest ungdomar (47) bland nybesöken, följd av Rinkeby (27) och Spånga-Tensta (26). Minsta antalet ungdomar kom från Östermalm (3) och Liljeholmen (4).

Av kranskommunerna var det Huddinge som hade största antalet (18) ungdomar bland de besökande. De flesta av dessa ungdomar hade haft kontakt med Stödcentrum Söderort.

Tabell 3. Hemort, Stockholm stad					
	Stödcentrum				
	<i>City</i>	<i>Västerort</i>	<i>Järva</i>	<i>Söderort</i>	<i>Samtliga</i>
Stockholm	59	58	68	89	274
Kista	0	0	7	0	7
Rinkeby	0	0	27	0	27
Spånga-Tensta	0	3	23	0	26
Hässelby-Vällingby	1	45	1	0	47
Bromma	0	8	2	0	10
Kungsholmen	7	0	1	0	8
Norrmalm	11	2	1	0	14
Östermalm	3	0	0	0	3
Maria-G:la stan	13	0	0	3	16
Katarina-Sofia	6	0	2	1	9
Enskede-Årsta	4	0	0	10	14
Skarpnäck	2	0	1	6	7
Farsta	5	0	2	7	14
Vantör	1	0	0	18	19
Älvsjö	1	0	1	7	9
Liljeholmen	2	0	0	2	4
Hägersten	3	0	0	17	20
Skärholmen	0	0	0	18	18
Länet	33	3	11	18	65
Botkyrka	3	0	0	1	4
Ekerö	3	1	0	0	4
Haninge	1	0	0	1	2
Huddinge	5	0	0	13	18
Järfälla	2	1	0	1	4
Lidingö	4	0	0	0	4
Nacka	6	0	0	2	8
Sollentuna	1	0	1	0	2
Solna	0	1	2	0	3
Sundbyberg	1	0	4	0	5
Täby	1	0	4	0	5
Uppl. väsby	2	0	0	0	2
Värmdö	2	0	0	0	2
Österåker	2	0	0	0	2
Okänd	5	1	0	1	7

Brottsplats

Tabell 4 visar i vilket stadsdelsområde brotten har begåtts. Statistiken är i någon mån bristfällig eftersom brottsplatsen inte alltid har blivit känd för stödcentrum. Orsaken kan vara exempelvis att någon polisanmälan aldrig har gjorts. I de fall när brottsplatsen är känd har 83 procent av brotten begåtts inom Stockholms stad. Det stadsdelsområde som har största brottsfrekvensen är Hässelby-Vällingby (33) följt av Norrmalm (26) och Rinkeby (24). Minsta antalet brott har begåtts i stadsdelsområdena Liljeholmen (1), Bromma (2) och Skarpnäck (4).

City och söderorts stödcentrum hade flest ärenden där brottet hade begåtts utanför Stockholm stad. För stödcentrum i city var spridningen relativt jämn över hela länet, vid Stödcentrum Söderort hade dessa brott nästan uteslutande begåtts inom Södertörns polismästardistrikt (främst i Huddinge och Botkyrka).

När det gäller våldsrelaterade brott som misshandel och rån anges större torg eller någon av de viktigare knutpunkterna för kollektivtrafiken vara vanliga brottsplatser. I innerstan anges vanliga platser vara exempelvis Slussen, Fridhemsplan, Skanstull och Odenplan.

Samtliga stödcentra har erfarenheten att skolor, framför allt högstadieskolor är vanliga brottsplatser; uppskattningen är att 20-30 procent av de aktuella brotten har begåtts i eller i nära anslutning till skolan.

När brottet har begåtts utanför länet har det oftast hänt under en resa; exempelvis på någon skidort eller på en Ålandsbåt.

Tabell 4. Brottsplats (stadsdelsområde) om känd.					
	Stödcentrum				
	<i>City</i>	<i>Västerort</i>	<i>Järva</i>	<i>Söderort</i>	<i>Samtliga</i>
Kista	1	0	13	0	14
Rinkeby	0	1	24	0	25
Spånga-Tensta	1	1	17	0	19
Hässelby-Vällingby	1	33	0	0	34
Bromma	0	2	0	0	2
Kungsholmen	12	0	2	0	14
Norrmalm	26	0	3	0	29
Östermalm	9	0	0	0	9
Maria-Gamla stan	17	0	1	3	20
Katarina-Sofia	8	0	1	1	10
Enskede-Årsta	1	0	0	16	17
Skarpnäck	0	0	0	4	4
Farsta	0	1	0	13	14
Vantör	0	0	0	15	15
Älvsjö	5	0	0	11	16
Liljeholmen	0	0	0	1	1
Hägersten	2	0	0	16	18
Skärholmen	1	0	0	12	13
Länet utanför Stockholms stad	19	2	6	16	43
Utanför länet	1	3	8	0	12

Typ av brott

Frågan om brottsrubricering, vilken typ av brott ungdomarna har blivit utsatta för, kan vara något svåröverskådlig eftersom brottsrubriceringen ibland kan ha förändrats från anmälningstillfället till rättegången och domen. Långtifrån alla brott har inte heller blivit anmälda och lett till en rättegång och dom. Gränsen mellan olika brottstyper kan också i vissa fall vara diffus. I flera fall har ungdomarna blivit utsatta flera, kan vara upp till fyra, olika brott; exempelvis våldtäkt, misshandel, stöld och övergrepp i rättssak. I genomsnitt har varje nybesökande ungdom (vittnen borträknade) blivit utsatt för 1,4 olika brott varför antalet brottsrubriceringar i statistiken är större än antalet nybesök. Det totala antalet brott är 452.

Under rubriken ”annat” i tabell 5 ingår ett mindre antal brottsrubriceringar som exempelvis trafikbrott, vållande till kroppsskada, olaga diskriminering, barnpornografibrott m.fl.

Det är tydligt att fyra våldsrelaterade brottsrubriceringar; *misshandel, rån, olaga hot* och *övergrepp i rättssak* dominerar. Dessa fyra brottsrubriceringar tillsammans svarar för cirka 80 procent av samtliga brott. En del av brotten är rubricerade som grova. Att de våldsrelaterade brotten dominerar kan ses som naturligt eftersom det är dessa brottsoffer som också behöver mest hjälp. Den brottsart som enligt de flesta stödcentra ökat mest är hot av olika slag, inklusive övergrepp i rättssak. Samtliga stödcentra uppskattar också att mörkertalet när det gäller dessa brott kan vara mycket stort. Uppfattningen är att många ungdomar framför allt i de mer utsatta förorterna har känslan av att leva under ständigt hot utan att någonsin göra anmälan till polisen.

Det har blivit allt vanligare att den nya virtuella teknikens hjälpmedel som Internets ungdomssajter, kameramobiler och SMS används för att kränka, hota och utöva utpressning. Denna form av mobbning är inte beroende av tid och plats utan når sitt offer när och var som helst. Då är inte heller det egna hemmet en skyddad zon. Framför allt flickor blir utsatta för ofredande och trakasserier med sexuell innebörd. Ett exempel är när foton tagna med en mobilkamera sprids på nätet utan offrets kännedom och godkännande.

Vid personrånen blir offren vanligtvis rånade på pengar, mobiltelefoner och dyrare märkesjackor. Ett ökande antal flickor blir utsatta för rån och misshandel. Oftast är det andra flickor som utför dessa brott men det förekommer att även pojkar rånar och misshandlar flickor. Fysiska skador med behov av sjukhusbesök vid misshandel och rån är inte ovanliga.

Många ungdomar, framför allt i de utsatta förorterna är inte alltid motiverade att anmäla till polisen. Orsakerna är främst tre: 1) De som drabbats saknar tillit till polisen och tror inte att en anmälan skulle leda någonvart. 2) De vill inte att föräldrarna skulle få veta och behöva bli oroliga. 3) De tror att om de gör anmälan kan det leda till att de blir utsatta för repressalier och situationen bara blir värre. Dessa faktorer gäller i viss utsträckning även vid andra brott. Ett viktigt inslag i stödcentrums arbete är därför att på olika sätt motivera och stötta ungdomar att göra anmälan. Cirka åtta procent av besökande är ungdomar som i första hand har varit vittnen till ett brott. I många fall kan vittnen känna sig lika utsatta och hotade som själva offren. Att brottsoffren får nödvändig hjälp är av stor vikt även för att kunna påverka gärningsmännen. De som begår brotten är en liten del av samtliga ungdomar men det finns små möjligheter för samhället att få bukt med deras accelererande brottslighet om offren aldrig gör anmälan. Tendensen att brottsoffer inte anmäler förefaller enligt många signaler vara problemet framför allt i de socialt mest utsatta förorterna. Den positiva erfarenheten som stödcentra har är att föräldrarna till klienterna i dessa förorter visar stort engagemang för sina

barns problem. Samtidigt kan de själva i många fall vara i behov av stöd och hjälp. Då erbjuder stödcentrum en flexibel och obyråkratisk möjlighet som de gärna vänder sig till.

Tabell 5. Typ av brott	Stödcentrum				
	<i>City</i>	<i>Västerort</i>	<i>Järva</i>	<i>Söderort</i>	<i>Samtliga</i>
Misshandel/försök/grov	57	19	46	46	168
Rån/försök/grov	26	14	22	34	96
Olaga hot	21	10	11	27	69
Övergrepp i rättssak	8	2	14	1	25
Mord/dråp/försök	2	0	3	1	6
Våldtäkt/försök	3	8	0	8	19
Ofredande/sexuellt ofredande	7	7	4	10	24
Olaga frihetsberövande/ olaga tvång	3	1	0	2	6
Utpressning	0	1	0	1	2
Förtal/förolämpning	2	2	0	0	4
Gr. kvinnofridskränkning	0	1	1	0	2
Sexuellt utnyttjande	2	0	0	1	3
Stöld	4	3	5	4	16
Bedrägeri/urkunds förfalskn.	0	0	2	0	2
Skadegörelse	0	0	1	1	2
Annat	2	2	4	0	8
Vittne	4	8	14	1	27

Stockholm 2006-03-22

Olli Puhakka